

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Іванія Ігоря Володимировича
«АКМЕ-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження

Доцільність репрезентованого дисертаційного дослідження не викликає сумніву, що детерміновано, насамперед, соціальною значущістю оптимізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту та нагальною потребою суспільства у компетентних, конкурентноспроможних та мобільних фахівцях. Означене продиктовано, з одного боку, підготовкою творчих фахівців, здатних ефективно виконувати оздоровчо-профілактичну, навчально-тренувальну й виховну функції, розробляти та використовувати сучасні комплексні фізкультурно-спортивні технології, з іншого – сучасними тенденціями модернізації вищої освіти в умовах глобалізації та євроінтеграційних процесів, що актуалізує пошук науково обґрунтованих підходів до підвищення якості й інтенсифікації професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

Суттєві зміни в стандартах освіти, а саме перехід до галузі знань 01 «Освіта» та спеціальностей 014 «Середня освіта» (предметна спеціалізація «Фізичне виховання») й 017 «Фізична культура і спорт», відмова від освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», свідчать про своєчасність й актуальність дисертаційного дослідження. Безперечно, що на сьогодні пріоритетним і перспективним напрямом наукових досліджень у контексті підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах бакалаврату і магістратури є пошук нових теоретико-методологічних підходів, спрямованих на оновлення і вдосконалення системи їх професійно-педагогічної підготовки.

Натомість відсутність у вітчизняній педагогічній науці досліджень, присвячених проблемі обґрунтування акме-культурологічного підходу до професійно-педагогічної підготовки як специфічного (цілісного) складника професійної фізкультурної освіти за вказаними спеціальностями, а також переконливе обґрунтування автором доцільності обраного напрямку дослідження дозволяють об'єктивно констатувати важливість та актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка: по кафедрі теорії і методики фізичної культури «Теоретичні і методичні основи фізкультурної освіти різних груп населення» (номер державної реєстрації № 0116U000900, 2016-2020 рр.) та кафедрі теорії і методики спорту «Оптимізація навчально-тренувального процесу спортсменів у системі багаторічної підготовки» (номер державної реєстрації № 0116U000898, 2016-2020 рр.).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (протокол № 6 від 26 грудня 2015 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Основні наукові положення, методичні підходи, висновки і рекомендації дисертації І.В. Іванія достатньою мірою обґрунтовані, базуються на аналізі фундаментальних праць відомих вітчизняних і зарубіжних вчених. Автором логічно сформульовано структурні компоненти: мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, які відповідають темі дисертації.

Основні результати дослідження обговорювалися й отримали позитивну оцінку на засіданнях кафедри теорії і методики фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (2017-2020).

Основні результати дослідження викладено в 61 науковій праці (з них 47 – одноосібні), серед яких: 1 монографія, 3 розділи в колективних монографіях, 6 навчально-методичних посібників, 4 збірки методичних рекомендацій, 27 статей у фахових виданнях України (з них 21 – у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз), 8 статей у наукових виданнях інших держав (з них 5 – входять до наукометричних баз Scopus та/або WebofScience) та 11 публікацій апробаційного характеру.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (717 найменувань, з них 52 – іноземною мовою), 21 додаток на 76 сторінках. Робота містить 34 таблиці і 52 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 546 сторінок, із них основного тексту – 364 сторінки.

Слід вказати на достатню апробацію й географію впровадження результатів дисертаційного дослідження Іванія Ігоря Володимировича. Результати дослідження упроваджені в освітній процес Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (акт №1214/1 від 29.04.2020 р.), Сумського державного університету (довідка № 01/04-06/0122 від 14.01.2021 р.), факультету фізичного

виховання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка №260 від 02.02.2021 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка №24/21 від 08.06.2021 р.), Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту (довідка № 01-01/17/1 від 15.01.2021 р.), факультету фізичного виховання і спорту Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка від 02.12.2020 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/01/399 від 10.02.2021 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-16/144 від 19.02.2021 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (довідка №43 від 18.02.2020 р.).

Автореферат і публікації автора відображають зміст дисертаційного дослідження, що надає підстави вважати роботу такою, що відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому та ідентичності змісту автореферату й основних положень дисертації

У першому розділі - **«Особливості становлення й розвитку професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС»** – досліджено стан розробленості проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в науковій літературі та світовій практиці, з'ясовано сутність і структуру нової категорії професійної освіти «професійно-педагогічна культура майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту».

За результатами термінологічного аналізу схарактеризовано тезаурус дослідження, зокрема показано, що «майбутній фахівець з фізичної культури і спорту» – це особистість, яка сьогодні здобуває освіту в галузі «01 Освіта» за спеціальностями «014.11 Середня освіта (фізична культура)» та «017 Фізична культура і спорт» на рівнях вищої освіти «бакалавр» і «магістр», а його професійно-педагогічна підготовка є процесом, який спрямований на формування в нього високого рівня професійної (спортивної) і фізичної культури та педагогічної майстерності, завдяки яким фахівець стає конкурентоспроможним на ринку праці.

Показано, що культура фахівця загалом включає професійну культуру, яка для фахівців з фізичної культури і спорту інтегрує в себе його спортивну і фізичну культуру, причому перша відрізняється від другої домінуванням змагальних мотивів, мотивів досягнення успіху й особистісної самореалізації, а тому їх поєднання призводить до якісно іншого розвитку фахівця фізичної культури і спорту: спортивна діяльність сприяє привласненню нових у

порівнянні з фізичною активністю матеріальних і духовних цінностей, які в сукупності з цінностями фізичної культури позитивно впливають на загальну культуру особистості.

За результатами ретроспективного аналізу професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичної культури і спорту підтверджено її постійне удосконалення як у нормативному, так і науково-педагогічному вимірі. При цьому за аналізом освітньо-професійних програм встановлено, що сьогодні затребуваними стають такі результати професійної підготовки: здатність виявити послідовність і наполегливість у навчанні, вміння організувати власну освітню діяльність, зокрема володіти навичками тайм-менеджменту та роботи з інформацією різних форматів (текстова, графічна, аудіо, відео); здатність аналізувати цілі та сенси фізкультурно-спортивної діяльності, мотиви досягнення успіхів у навчанні та майбутній професійній діяльності; здатність до розуміння сутності й принципів побудови фізкультурно-спортивної діяльності, аналізу культури як системної категорії сфери фізичної культури і спорту; здатність у процесі навчання та виконання професійних завдань використовувати соціально-гуманітарні знання як фундамент для духовного розвитку особистості, психолого-педагогічні знання для забезпечення процесу осмислення, конструювання й обґрунтування програм професійної діяльності та культурної самоідентифікації; базові медико-біологічні знання про будову й функції організму та закономірності формування культури здоров'я людини.

У другому розділі – **«Акме-культурологічний вимір системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС»** – виявлено синергетичний зв'язок акмеологічного й культурологічного підходів як ефективної основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, розроблено та педагогічно обґрунтовано систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудовану на акме-культурологічних засадах.

Досліджено вплив акмеологічного і культурологічного підходів щодо професійної підготовки фахівців з фізичної культури і спорту загалом і при формуванні в них культури, зокрема. Виявлено, що однією із методологій, що забезпечує побудову сучасної гуманістичної парадигми професійної фізкультурної освіти, постає акме-культурологічний підхід, означення якого потребує аналізу взаємного синергетичного впливу акмеологічного та культурологічного підходів у контексті професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців.

За аналізом концепцій та моделей професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту встановлено, що не дивлячись на постановку і вирішення різних проблем галузі, спільним для більшості науковців є позиціонування акмеологічного підходу як інструментів стимуляції розвитку творчих здібностей та актуалізації творчого потенціалу майбутніх

фахівців, тобто інструмента, який дозволяє посилити мотивацію та мобілізувати внутрішні особистісні ресурси на шляху досягнення успіхів і професійного зростання у процесі навчання та подальшій професійно-педагогічній діяльності.

Показано, що акмеологічний підхід розглядає культуру як новоутворення особистості, яке забезпечує майбутньому фахівцю з фізичної культури і спорту прискорення якісного зростання, закріплення нових досягнень у цьому зростанні й підготовку до нового зростання, що підтверджується положеннями про розвиток різного роду компетентностей (аксіологічна – Л. Демінська, акмеологічна – Т. Дерєка, професійна – М. Данилевич), які передують формуванню культури як особистісної характеристики, що має інтегративний характер власної природи через різні сфери культури (духовної, моральної, соціальної, професійно-педагогічної, управлінської, правової тощо).

Виявлено, що більшість дослідників, розглядаючи упровадження культурологічного підходу в професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, вказують на необхідність передбачати в змісті вищої освіти ознайомлення/ опанування соціального досвіду і досягнень у сфері фізичної культури. Погоджуючись із цим та спираючись на принципи ізоморфної тотожності освіти і культури, показано, що упровадження культурологічного підходу в професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у закладах вищої освіти передбачає концептуальні трансформації основних структурних компонентів вищої фізкультурної освіти: на рівні освітніх цілей – сформувати професійно-педагогічну культуру майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту; на рівні змісту вищої фізкультурної освіти – посилити культурологічну складову; на рівні педагогічних технологій – спрямувати зусилля на діяльнісне засвоєння майбутніми фахівцями з фізичної культури і спорту культурних норм і цінностей; на організаційно-управлінському рівні – сформувати організаційну культуру закладу вищої освіти; на результативному рівні – сформувати особистість майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту як суб'єкта культури.

У третьому розділі – **«Практична реалізація системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах»** – обґрунтовано педагогічні умови, які детермінують успішну професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудовану на акме-культурологічних засадах, охарактеризовано організаційно-процесуальне наповнення системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

За аналізом наукових розвідок щодо успішності професійної підготовки фахівців з фізичної культури і спорту (Е. Мездик, Є. Павлюк, Л. Сущенко, С. Шутова та ін.) та результатами експертного оцінювання важливості різних

педагогічних умов і ступеня їх впливу на результати професійної підготовки (до складу експертів залучено 23 викладачі факультетів фізичної культури і спорту зі стажем роботи не менше 5 років та 11 тренерів різних видів спорту зі стажем роботи не менше 7 років) обґрунтовано педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах:

1) посилення уваги до гуманістичних цінностей фізичної культури у змісті освітніх компонентів для розвитку ціннісних орієнтацій та мотивації до професійно-педагогічної діяльності;

2) збільшення ваги активних методів навчання для розвитку педагогічної майстерності;

3) нарощення віртуальної присутності студентів у освітньому, спортивному та соціальному просторах для сприяння розвитку в них здатності до самоосвіти та професійного самовдосконалення;

4) насичення педагогічним змістом науково-дослідної діяльності студентів для культивування схильності до професійно-педагогічної діяльності.

Доведено, що реалізація змісту професійно-педагогічної підготовки впливає на формування окремих структурних компонентів професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Цей вплив є комплексним, кожен елемент змісту, побудований на акме-культурологічних засадах, впливає на всі компоненти професійно-педагогічної культури одночасно, проте можна виділити більш потужну, переважну дію кожного елемента змісту на певний компонент.

Перша складова професійно-педагогічної культури – мотиваційно-аксіологічний компонент – передбачає, з одного боку, формування мотивацій майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту до власного професійно-педагогічного розвитку, до навчання, саморозвитку, самовдосконалення, а з іншого боку - формування професійних і педагогічних цінностей, які притаманні сучасному етапу розвитку фізкультурно-спортивної освіти. Мотиваційно-аксіологічний компонент професійно-педагогічної культури як сукупність спонукань та умов, що детермінують, активують, спрямовують та регулюють акме-культурологічно орієнтований саморозвиток фахівця переважно формується на I-II курсах та набуває свого сталого розвитку на III та IV курсах бакалаврату і в магістратурі.

У четвертому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах»** – визначено критерії і показники, на основі яких охарактеризовано рівні сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, експериментально перевірено ефективність системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудованої на акме-культурологічних засадах.

За результатами структурно-логічного аналізу поняття «професійно-педагогічна культура фахівців з фізичної культури і спорту» та підходів науковців до визначення критеріальної основи дослідження розроблено *діагностичний апарат* для виявлення рівнів сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту за результатами впровадження розробленої системи: *критерії* (мотиваційно-ціннісний, гностичний, результативний, поведінковий), *показники* (мотивація; ціннісні орієнтації; обсяг соціогуманітарних, медико-біологічних / валеологічних та психолого-педагогічних знань; цифрова грамотність; загальна фізична підготовка; організаційно-педагогічні здібності; здатність до творчої діяльності; рефлексія) та *рівні* сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців (високий, достатній, середній, низький).

Діагностичний апарат дослідження професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах включає комплексні методики діагностики (опитувальник А. Реана і В. Якуніна «Діагностика навчальної мотивації студентів»; авторські тести оцінки ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців фізичної культури і спорту; авторське тестування обсягу знань; тестування на базі онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта» Міністерства цифрової трансформації України; середній бал успішності студента; методика оцінки організаторських здібностей за І. Петровим; тест визначення «Комунікативних здібностей» за Т. Дерекую; методика «Самооцінка творчого потенціалу особистості» за Н. Фетіскіним; тест «Креативність» за Н. Вишняковим; авторська анкета самооцінки сформованості професійно-педагогічної культури).

За результатами дослідження здійснено прогностичне обґрунтування якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту та доведено, що для підвищення якості необхідно впровадити в освітній процес таку систему професійно-педагогічної підготовки, яка б орієнтувалася на формування у студентів здатності зіставляти професійні вимоги та власні інтелектуальні, фізичні, психологічні ресурси.

Дослідження показало, що професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах розширює спектр їх працевлаштування і орієнтує на роботу з різними групами населення та різними установами (заклади загальної середньої освіти, спеціалізовані інтернати, спортивні клуби і секції, спеціалізовані спортивні установи, реабілітаційні центри і заклади санаторного типу, центри дозвілля тощо).

Узагальнення отриманих результатів підтвердило досягнення мети дисертаційного дослідження й успішне виконання його завдань.

Дискусійні положення та побажання щодо вдосконалення змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за доцільне відзначити окремі дискусійні положення та висловити деякі побажання і зауваження до змісту дисертації:

1. Матеріал першого розділу переобтяжений ретроспективним аналізом програм професійної підготовки фахівців з ФКіС, який можна було представити в додатках без втрати сутності змісту і основних результатів роботи;

2. Сьогодні для спеціальності ФКіС затверджено стандарт, за яким результатом професійної підготовки, наприклад, для бакалаврів визначено інтегральну компетентність, а саме «здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері ФКіС або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів наук з фізичного виховання і спорту, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов». Проте автором у роботі розглядається інший результат підготовки, що потребує окремих коментарів;

3. У першому пункті авторської концепції зазначено, що «професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах є підсистемою вищої фізкультурної освіти». Тому виникає питання щодо інших підсистем, які сьогодні наявні і аналіз яких посилив би обґрунтування авторської концепції;

4. У практичному доробку автора зазначено про методичні розробки щодо формування різного роду компетентностей (здоров'язбережувальна, комунікативна, соціокультурна), проте не надано коментарів щодо зв'язків цих видів компетентностей із професійно-педагогічною культурою фахівця ФКіС;

5. У роботі автор часто апелює до якості фізкультурної освіти, проте не надає характеристик, маркерів чи ознак такої якості

Зазначені дискусійні положення дисертаційної роботи не є принциповими і не зменшують загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальні висновки

Дослідження виконано на високому науковому рівні, матеріал викладено чітко й обґрунтовано, що значно полегшує його сприйняття. Усі положення, результати і висновки є чітко аргументованими. Впровадження результатів дисертаційної роботи підтверджено документально, про що свідчать листи про впровадження, які наведено у додатках до дисертації.

Опубліковані роботи та автореферат відображають основні положення дисертації. Основні результати дослідження апробовані та схвалені на достатній кількості науково-практичних конференцій різного рівня, що проводилися на території України та за її межами.

Все перелічене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Іванія Ігоря Володимировича «Акме-культурологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту» відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

Загальна оцінка роботи є позитивною, а здобувач Іваній Ігор Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
ректор Харківської державної
академії фізичної культури

Олександр Ажиппо

Підпис О. Ажиппо
Засвідчую
Начальник відділу кадрів
«__» _____ 20__

Г. Мірошніченко